

Sandflugtskommissær C. C. Andresen (1812-1870)

En naturforskers skæbne
Af AXEL GARBOE

BLANDT de menneskeskikkelser, man møder under studiet af naturvidenskabens nyere historie i Danmark, er der nogle, man uvilkårligt standser ved - ikke så meget som følge af det, de fik udrettet, som fordi der hviler et vemodigt, ja tragisk skær over deres livshistorie. Det kan være sygdom og en tidlig død, der fik forhåbningerne til at bryde¹). Eller det kan være fortrykte kår, der virkede hæmmende eller forkrøblende²). Det kan måske være begge dele, ligesom også andre faktorer kan spille ind.

Sandflugtskommissær C. C. Andresen (1812-1870) er en af disse danske naturforskere, der hæmmedes i udviklingen og hurtigt blev glemt, men som fortjener at mindes.

Da Carl Christian Andresen kun 58 år gammel døde i København den 9. maj 1870, og hans enke så sig nødsaget til at lade ham begrave i "fattigjord"³), var en livsvej med mange skuffelser og hindringer vandret til ende. Men til det sidste var Andresen opfyldt af trangen til at drive videnskabelige studier og ønskede - dødssyg som han var - kun at faa endnu nogle arbejdsår for at kunne fuldføre et planlagt og påbegyndt stort botanisk værk der dog aldrig nåede at blive skrevet.

Figur 1. Sandflugtskommissær C. C. Andresen (1812-1870)
(Fra "Landet mod Nordvest").

Vilh. Pinholt⁴) har på grundlag af Andresens ansøgninger og indberetninger, der findes i rigsarkivet i København, givet en livsskildring af denne mand, og den

danske botaniks historiker Carl Christensen⁵) har givet en fortegnelse over C. C. Andresens litterære produktion og en værdsættelse af hans indsats. Selvom mange af Andresens skriftlige efterladenskaber er gået tabt efter hans død⁶) er dog endnu adskilligt bevaret, især i Botanisk Haves arkiv i København (botaniske dagbøger, forsøgsprotokoller, breve m. m.). Blandt andet det sidstnævnte materiale venter endnu på en bearbejdelse.

Under studier i universitetets Mineralogiske Museums Arkiv i København stødte jeg på et antal breve fra C. C. Andresen til geologen professor G. Forchhammer⁷). Disse breve - i forening med enkelte svarbreve fra Forchhammer⁸) og en samling ligeledes hidtil upåagtede breve fra C. C. Andresen⁹) til professor Japetus Steenstrup - giver et væsentligt bidrag til forståelsen af C. C. Andresen, hans livshistorie og hans stræben.

*

C. C. Andresen blev født d. 3. november 1812 i Egebølle, Dannemarle sogn, Lolland, hvor hans fader var skovrider på Baadesgaard Distrikt. I et andragende til indenrigsministeriet d. 19. marts 1862, fremdraget af Vilh. Pinholt¹⁰), fortæller C. C. Andresen om sin barndom og opvækst, hvorover svagt helbred ("dårligt bryst") og fattigdom efter faderens død allerede i 1826, altså da Andresen endnu var barn, kastede stærke skygger. "Min Ungdom hengik glædesløs", skriver han¹¹) som aldrende og skuffet mand, og de samme toner anslaa Andresen i et brev¹²) til professor Forchhammer d. 20. maj 1841, altså da han var ung og tydeligt huskede ungdomstiden: "Siden min Faders Død - jeg var dengang 13 Aar -" skriver Andresen - "har jeg altid været overladt til min egen Skjebne. Hvorledes jeg end vandrede henad Livets slibrige Bane, betragtede man mig med Ligegyldighed".

Det var Andresens Ønske at blive *forstmand*, og han uddannede sig på forskellig måde praktisk hertil. I

⁵ Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie med tilhørende Bibliografi I (1924-26), 452, II, 318. - Se også: Svend Dahl: Den danske Plante- og Dyreverdens Udforskning (1941), 51.

⁶ Vilh. Pinholt: Anf. Skr. 148-149.

⁷ Brevene fra C. C. Andresen til professor G. Forchhammer findes vedlagt en henvendelse fra Rentekammeret til Forchhammer vedrørende sikringsforanstaltninger på Aggertangen efter stormfloden 1839 (Mineralogisk Museums arkiv R, a, 4, "Diverse Breve").

⁸ Forchhammer's Brev-Copibog Nr. 1 (1841-1846) og Nr. 3 (1854-1859).

⁹ C. C. Andresens breve (1848-1867) til Japetus Steenstrup hører til Det kgl. Biblioteks håndskriftsamling (Ny kgl. Samling nr. 3460, 4⁰), men er nu deponeret i Universitetets zoologiske Museums arkiv, København, som hørende til professor Japetus Steenstrups embedskorrespondance.

¹⁰ Vilh. Pinholt: Anf. Skr. p. 132.

¹¹ Vilh. Pinholt: Anf. Skr. p. 132.

¹² Mineralogisk Museums arkiv (R a 4).

¹ Axel Garboe: Tuberkulosens Ansigt i dansk Naturvidenskabs Historie (Naturens Verden (1947), 168 f.).

² Således geologen Th. Hoff, der døde i 1882 (Axel Garboe: Docent Th. Hoff (1822-1882; Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening 13 (1957), 238 f.).

³ Vilhelm Pinholt: Sandflugtskommissær, Kammerraad Carl Christian Andresen (Tidsskrift for Skovvæsen XV Række B (1903-1904), 149).

⁴ Se note 3.

efteråret 1836 kom han så til København for at læse til præliminæreksamen og derefter til forsteksamen, som han bestod i efteråret 1838. Året efter fik han bestilling som landmåler. Yderligt fattig var den unge Andresen. Ofte var der ikke råd til andet at spise end rugbrød og gulerødder¹³), og fremtidsudsigterne tegnede sig ikke altfor lyst. Men alligevel søgte han at gå videre i naturstudierne, og han benyttede lejligheden til at høre universitetets forelæsninger derover. Men til andre tider var han fortvivlelsen nær, tung af sind og nærtagende som han var. Om denne vanskelige ungdomsperiode skriver han i det foran nævnte brev (20. maj 1841) til Forchhammer: "Jeg var af Fortvivlelse over min Stilling og min tilsyneladende mørke Fremtid kommen temmelig stærkt paa Afvei; jeg havde greben til mange Svages og Fortviledes Middel for enten at opmuntre Aanden eller dysse den i Søvn". Han var med andre ord begyndt at drikke. Men, fortsætter han i brevet, "jeg fik omsider Fornuft nok til at indsee det Uværdige heri og Kræfter nok til at forlade Afveien".

Indenfor det egentlige forstsvæsen syntes der dengang, da C. C. Andresen havde taget sin eksamen, ikke at være muligheder for den unge forstkandidat. Men så åbnede der sig i efteråret 1839 en udvej til at blive beskæftiget indenfor et virkefelt, hvor hans forstlige viden kunne komme til anvendelse.

har Vandet, som kun ved høiere Floder overskyller Tungen, lidt efter lidt udvasket Sandet og skyllet det ud i Liimfjorden, hvor det i forbindelse med Flyvesandet har dannet en mægtig Sandudfyldning. Nu, da Tungen kun har en Høide af omtrent 4 Fod, er den bedækket med et Lag af Rullestene, som er blevet indskyllet af den tidligere Sandbedækning og danner et horisontalt Lag".

Det kunne derfor befrygtes, at nye højvande eller ligefremme stormfloder ville have let ved at anrette fornyede skader, og beboerne ved Limfjorden androg derfor regeringen om, at der måtte blive truffet foranstaltninger til forhindring af dette¹⁵). På rentekammerets foranledning berejste så i efteråret 1839 en kommission under ledelse af skovriden Wellendorff¹⁶) det truede område; til denne kommission var forstkandidat C. C. Andresen knyttet, og bl. a. også fra denne afgaves der i februar 1840 en betænkning, som er udførligt omtalt af Vilh. Pinholt¹⁷), og som vidner om de evner, den unge C. C. Andresen var i besiddelse af.

Rentekammeret satte sig i forbindelse med geologen, professor Forchhammer og udbad sig en udtalelse om, "hvad der kunde være at foranstalte til at forebygge Havets Indtrængen i Limfjorden"¹⁸). I den anledning rejste professor Forchhammer over til Agger, og her kom han i forbindelse med C. C. Andresen, som var antaget af rentekammeret til midlertidigt at forestå

Fig. 2. Et brudstykke af C. C. Andresen's brev til professor Forchhammer d. 20. mai 1841. (Mineralogisk Museums arkiv, Kbhvn.).

Den 7.-8. januar 1839 havde en stormflod overskyldet Aggertangen og anrettet store skader både på selve tangen og i Limfjorden. Om forholdene ved Agger skriver professor Forchhammer¹⁴): "Et af de interessanteste Exempler paa Udskylling findes paa hele Landtungen Agger ved Liimfjorden. Denne Landtunge var efter Vandfloden i 1835 omtrent 10 Fod høi og bestod af Strandsand med mange rullede Strandstene. Siden den Tid

sikringsarbejderne Nord for Aggerkanalen. I tilknytning til dette besøg veksledes der allerede fra sommeren 1840 og i en lang årrække derefter en række breve imellem C. C. Andresen og professor Forchhammer. De af disse breve, der er bevaret, handler om naturforholdene i Klitterne, om naturiagttagelser, studier, helbredstilstand og lignende. Men ind imellem kommer der bemærkninger af mere

¹³ Pinholt: Anf. Skrift.

¹⁴ J. G. Forchhammer: "Strandens Dannelse paa Vestsiden af den jydsk Halvø" (Dansk Folkeblad, udgivet af Selskabet til Trykkefrihedens rette Brug. VIII Aarg. 1842, nr. 28-29, optrykt i: J. G. Forchhammer: Almenfattelige Afhandlinger og Foredrag (1869), 198 f.) - jfr. J. G. Forchhammer: Geognostische Studien am Meeres-Ufer (Neues Jahrb. f. Mineralogie etc. 9 (1841), 1-38).

¹⁵ Pinholt: Anf. Skr.

¹⁶ N. Chr. E. Wellendorff var født 1791 og døde i 1859, en dygtig forstmand og ikke almindelig personlighed (A. Oppermann: Bidrag til det danske Skovbrugs Historie 1786-1886).

¹⁷ Vilh. Pinholt: Anf. Skr. pag. 134 f.

¹⁸ Rentekammerets skrivelse (6. februar 1840) til professor Forchhammer (Mineralogisk Museums arkiv, R a 4).

personlig art, og i brevet af 20. maj 1841 skrev C. C. Andresen meget langt og meget fortroligt til prof. Forchhammer, hvem han gav et indblik i sin indesluttede og tunge natur og i sin higen efter forståelse. De tungsindige udtalelser om Andresens fattige ungdomstid er foran citeret. I sin helhed skal brevet ikke offentliggøres; men dets hovedindhold fortjener at kendes til forståelse af Andresen og som endnu et vidnesbyrd om den tiltalende menneskelige forståelse og velvilje, hvormed professor Forchhammer ifølge sin samtids vidnesbyrd kom andre imøde¹⁹).

I brevet d. 20. maj 1841 skriver C. C. Andresen fra Agger:

”Jeg har aldrig haft Venner, det vil sige, ingen ægte, sand Ven; thi Omgangsvener har jeg havt nok af”. Men en virkelig ven er et menneske, som man kan aabne sig for ”i fuldkommen Tillid og Fortrolighed . . . jeg vil vist have meget vanskeligt ved at finde en saadan”. Imidlertid fandt Andresen nu den ven, han saa højligt trængte til, i professor Forchhammer. Andresen havde fattet så megen tillid til den næsten en snes år ældre mand, at han indviede ham i den pinlige og vanskelige situation, han var kommen i ved at træde i et kærlighedsforhold til en gift kone i Vestervig. ”Jeg kunde”, skriver Andresen, ”ikke andet end blive greben af virkelig og rørt Glæde ved den aabne og oprigtige Deltagelse, som Hr. Professoren viste mig ved Deres sidste Nærværelse her, en Deltagelse, der mere var en Faders end enten en Lærers eller Vens, en Deltagelse, hvortil jeg ikke ved at have gjort mig fortjent af Professoren, men som jeg ogsaa derfor saa meget mere paaskjønner og som jeg med dyb Følelse af Taknemmelighed stedse skal mindes”.

Andresen havde forgæves søgt at overvinde sin kærlighed. Viljen dertil var ikke stærk nok. ”Vi tillægger den i almindelighed Prædicat af fri”, og dog kan viljen være højst ufri. ”Der gives visse Tilbøjeligheder og Følelser, som vi slet ingen Villie have over, og blandt disse er ingen stærkere end Kærligheden. Vi kunne end mindre beherske den end Tanken eller Hjertets Slag eller Blodets Bevægelse, dog bliver man meget ofte lastet, naar den indsniger sig i Ens Hjerte - jeg befinder mig selv i dette Tilfælde”.

Professor Forchhammer tilrådede, efter at Andresen åbenhjertigt havde sat ham ind i sagen, at flytte fra Vestervig for at komme på afstand og afklares. Det gjorde Andresen ogsaa, men uden at det medførte en forandring, ”skiønt Tiden muligen kan læge, hvad Øieblikket ikke formaaer; men jeg erkjender tilfulde det Fornuftige i, at jeg flyttede, og jeg takker Hr. Professoren ret inderligt for Deres gode og velmente Raad. Jeg føler mig meget ilde stemt, dels fordi jeg ikke kan glemme hende, dels fordi hun er ulykkelig”.

Hvordan forholdet imellem Forstkandidat C. C. Andresen og den ganske unge fru *Mette Jørgensdatter Starck Baun* (f. 1819)²⁰ udviklede sig, til de blev gift (30. august 1844) efter de tre separationsårs forløb²¹), skal ikke

nærmere ontales. Med rørende tillid rådspurgte den ensomme mand i Klitten den københavnske professor i denne sag. ”Kjære Herr Andresen”, skrev denne således (vistnok 31. maj 1842)²²). ”De har spurgt mig om min Mening i Anledning af en høist delicat Punkt” . . . ”Hvis De vil troe en Ven, som mener det godt med Dem”, skriver Forchhammer, ”saa lev adskilt, til separationstiden er forbi”. Og sådan blev det²³).

Om Forchhammer har besøgt Andresen, efter at de havde truffet hinanden i 1841, må stå hen. Andresen ønskede meget et sådant besøg²⁴). ”Jeg vilde Ønske, at jeg altid kunde være i Deres Nærhed”²⁵), skriver han. Men så måtte *breve* erstatte tankeudvekslingen i personligt samvær. Og brevene, der sendtes fra Tåbel, hvor Andresen havde købt et lille jordløst hus, til professorboligen ved universitetets naturvidenskabelige museum på Nørregade i København, blev mange og tit lange - og skrevet med en ilsom, ofte vanskeligt læselig skrift.

Af brevenes indhold fremgår det, hvor god en naturiagttagelse C. C. Andresen var; iagttagelse føjedes til iagttagelse: af sandflugt, havets arbejde, Aggerkanalens forandringer osv. - dertil ogsaa mange iagttagelser af planter og dyr, hvormod nedenfor. ”Klit Efterretningerne ere jo fortreffelige”, skriver professor Forchhammer til Andresen²⁶) (maj 1842) og fortsætter: ”I et Brev . . . skrev De til mig, at [den lille]²⁷) Kanal har lidt efter lidt flyttet sig, og at den i et Aar er gaaet sin hele Bredde imod Syd. Denne Erfaring stemmer aldeles med Iagttagelserne paa alle Nordsøens Kyster, at nemlig alle Flodmundinger trækker sig bestandig mere til den Himmeleegn, hvorfra Ebbe og Flod kommer”. - ”De har sandsynligviis læst en Afhandling om Klitterne”²⁸), som jeg har ladet trykke paa Tydsk . . . Vil De nok give mig Notitser og Berigtigelser dertil, hvis De har noget at bemærke”, skriver Forchhammer, og Andresens bemærkninger lovedes i et brev kort efter (23. juni 1842)²⁹) og fulgte i et senere brev (14. aug. 1842)³⁰).

Ogsaa i de undersøgelser over nordvestjyske *jordrystelser*, som Forchhammer studerede³¹) og satte i forbindelse med undergrundens tektoniske forhold, var C. C. Andresen interesseret. Den 12. september 1844³²)

²² Forchhammers Brev-Copi-Bog Nr. 1 (1841-1846), Side 51 B.

²³ Andresens brev (23.6.1842) til Forchhammer (Mineralogisk Museums arkiv, R a 4). Sml. brev 27.4.1842.

²⁴ Andresens brev (23.6.1842) til Forchhammer (Mineralogisk Museums arkiv, R a 4). Sml. brev 27.4.1842.

²⁵ Andresen til Forchhammer, 12. septbr. 1844 (Mineralogisk Museums arkiv, R a 4).

²⁶ Forchhammers Brev-Copi-Bog Nr. 1 (1841-1846), Side 51 B. (Mineralogisk Museums arkiv).

²⁷ Overstreget af Forchhammer.

²⁸ *G. Forchhammer*: Geognostische Studien am Meeres-Ufer (Neues Jahrbuch für Mineralogie etc. 9 (1841), 1 f - jfr. Klitterne paa Vestsiden af den jyske Halvø Dansk Folkeblad VIII 1842).

²⁹ Mineralogisk Museums arkiv (R a 4).

³⁰ Mineralogisk Museums arkiv (R a 4).

³¹ *G. Forchhammer*: Jordskjelvet den 3die April 1841 (Samlinger til jydsk Historie og Topografi II 210 f.) - *G. Forchhammer*: Resultaterne af en Undersøgelser-Reise i Jylland, hvis nærmeste Hensigt var at samle Efterretninger om Jordskjelvet af 3. April 1841 (Oversigt K. D. Vidensk. Selsk. Forhandl. 1841, 14 f.) - *Inge Lehmann*: Danske Jordskælve (Medd. fra Dansk geol. Foren. 13 (1956), 93).

³² Mineralogisk Museums arkiv (R a 4).

¹⁹ J. G. Forchhammer: Almenfattelige Afhandlinger og Foredrag. Med Forfatterens Biographi og en Fortegnelse over hans litterære Arbejder ved *F. Johnstrup* (1869), XL.

²⁰ Dansk biografisk Leksikon I.

²¹ Brev 12. septbr. 1844 fra Andresen til Forchhammer (Mineralogisk Museums arkiv, R a 4).

meddelte han Forchhammer, at han havde mærket et jordskælv, og beskrev de nærmere omstændigheder derved. ”Stødet tog sin Begyndelse i det sydøstlige Hjørne af Huset og forplantede sig indefter mod det nordøstlige”. Forchhammer vendte tilbage til jordskælvsspørgsmålet i et brev (7. juni 1857)³³), hvori han - sandsynligvis foranlediget af en bemærkning i et nu tabt brev fra Andresen - skriver: ”Det synes, som om det nordvestlige Jyllands Grund og Bund i de sidste 3-4 Aar have været fuldkommen rolige, idet mindste melde Aviserne ikke noget om smaa Jordrystelser, men jeg haaber ikke destomindre, at De er opmærksom paa enhver saadan Forandring, og jeg beder, at De vil underrette mig derom”.

Så godt som det var muligt på det ensomme sted og under økonomisk trange forhold fulgte Andresen med i litteraturen fra natnrvidenskabens område. Eksempelvis kan man i et brev³⁴) til Forchhammer læse: ”Ved at læse i Hr. Professorens ”Danmarks geologiske Forhold”³⁵) seer jeg P. 67, at professor *Bredsdorff*³⁶) anfører Kridt i Nærheden af Præstø”. Hertil føjer Andresen nogle oplysninger om, at der i Viemose Skov SØ for Præstø ”findes en liden Kalkgrube, hvor fattige Huusmænd, der ikke har Raad til at købe, faae Kalk til at kalke deres Huse med”.

Gang på gang ytrer Andresen også ønsker om at få tilsendt litteratur, og Forchhammer hjalp ham dermed. Den 15. maj 1843³⁷) og ved flere andre lejligheder takkede således Andresen ham for tilsendte bøger.

Der er ingen tvivl om, at den i en lang årrække fortsatte forbindelse med professor Forchhammer har betydet meget for C. C. Andresen på hans ensomme post, som det aldrig lykkedes for ham at få ombyttet med noget andet, skønt han gentagne gange forsøgte derpå. Hos Forchhammer kunde Andresen fremføre sine sorger og glæder og altid være sikker på forståelse. Glædeligt var det at meddele nye iagttagelser fra den natur, han levede midt i, og glædeligt var det at kunne meddele³⁸), at han i 1844 var bleven *sandflugtskommisær* i Hassing og Refs herreder med en årlig løn af 300 rigsdaler. Men sorgerne kom også til orde i Andresens breve til Forchhammer. I vinteren 1850 mistede Andresen og hans hustru en lille dreng, som de var meget glade for. ”Dog var det maaske heldigt, at han døde, thi hans Bryst syntes fra Fødslen af at være daarligt”, skriver Andresen resigneret; han vidste af egen erfaring, hvad det ville sige at trækkes hele livet igennem med et dårligt bryst. Atter og atter møder man i hans breve meddelelser om hans svage helbred - således f. eks.: ”Det forløbne Aar har været uheldigt for min Sundhed. I Høsten fik jeg et hæftigt Anfald af Asthma og Maveforkølelse, og efter at have ligget i 14 dage og skrantet i andre 3 Uger fik jeg et Tilbagefald og maatte for

det meste holde Sengen i et Par Maaneder. Nu befinder jeg mig ret vel, men tør dog ikke gaae ud og kommer formodentlig til at holde Stuen hele Vinteren”³⁹). Aldrig klynker Andresen i disse meddelelser; han beretter sagen, som den er; kun beklager han, at han hæmmes i sit arbejde af det vaklende helbred.

*

Professor Forchhammer var ikke den eneste af datidens førende danske naturforskere, C. C. Andresen var i forbindelse med. Også mosegeologiens førstemand, professor *Japetus Steenstrup* hørte til hans venner. Denne var født 1813 i en præstegård i det Thy, hvor Andresen fik sin livsgerning, men hvordan de er kommen i forbindelse med hinanden, kan ikke oplyses.

I sine breve til professor Forchhammer sender Andresen gentagne gange hilsen til Steenstrup, og da denne i november 1845 efterfulgte *Reinhardt* som universitetsprofessor i zoologi⁴⁰), glædede efterretningen derom sandflugtskommisæren, der skrev til Forchhammer⁴¹): ”Det glædede mig meget, at Steenstrup er bleven Professor i gamle Reinhardts Sted. Tør jeg bede at hilse og gratulere ham fra os”. Tyder dette ”os” på en slægtskabsforbindelse imellem Andresens hustru og den i Nordjylland meget udbredte Steenstrup’ske familie?

Japetus Steenstrups moseundersøgelser i Nordjylland (1837) interesserede Andresen meget. Både Steenstrup og rentekammeret, hvortil han indsendte sin beretning, førend han tiltrådte en undersøgelsesrejse til Island, havde lovet Andresen at måtte læse indberetningen; men, skriver denne (7. april 1842)⁴²) til professor Forchhammer, ”jeg fik senere den Besked (i Rentekammeret), at den i Øjeblikket ikke kunde findes; formodentlig er den ikke fundet endnu, jeg har idetmindste ikke faaet den, skjønt jeg meget Ønskede at læse den”. Og Forchhammer⁴³) kunne ikke oplyse andet, end at ”sandsynligvis er den lagt ind i en anden sag og ligger der indtil Tilfælde fører en eller anden, der interesserer sig for sagen, over denne Pakke”. Således gik det også. Mange år efter fandt professor *K. Rørdam*⁴⁴) denne indberetning i Landbohøjskolens bibliotek, hvor den på uforklarlig måde var havnet efter at være noteret i ”Journal for de kongelige Domaine-Skove i Danmark” og henlagt i ”Tørvepakken”.

Japetus Steenstrup havde imidlertid sendt Andresen sin nu så berømte prisafhandling om skovmoseundersøgelserne i N.-Sjælland⁴⁵) – ”han har i det mindste lovet mig det”, skriver Forchhammer (7. april

³³ Forchhammers Brev-Copi-Bog Nr. 3 (1854-1859), 137 (Mineralogisk Museum).

³⁴ 7. april 1842 (Mineralogisk Museums arkiv).

³⁵ *G. Forchhammer*: Danmarks geognostiske Forhold, forsaavidt de ere afhængige af Dannelsen, der ere sluttede, fremstillede i et Indbydelsesskrift til Reformationsfesten den 14de November 1835 (Kbhvn. 1835) - det nu klassiske arbejde, hvori Forchhammer forsøgte at give den første, samlede oversigt over Danmarks geologi.

³⁶ *Jacob Hornemann Bredsdorff* (1790-1841), lektor i botanik og mineralogi ved Sorø Akademi.

³⁷ Mineralogisk Museums arkiv (R a 4).

³⁸ Brev d. 3. juni 1844 (Mineralogisk Museums arkiv).

³⁹ Brev 15. januar 1844 (Mineralogisk Museums arkiv. (II a 4)).

⁴⁰ *R. Spærek*: Japetus Steenstrup. Et bidrag til vurdering af hans indsats som naturforsker (Universitetsprogram (1948), 23).

⁴¹ Brev 26. januar 1846 (Mineralogisk Museums arkiv).

⁴² Mineralogisk Museums arkiv (R a 4).

⁴³ Forchhammers Brev-Copi-Bog Nr. 1 (1841-1846), 51 B.

⁴⁴ Et hidtil utrykt Arbejde vedrørende Tørvemoser af Japetus Steenstrup. Udgivelsen besørget af *K. Rørdam*. (Mindeskift i Anledning af Hundredaaret for Japetus Steenstrups Fødsel III, 1913).

⁴⁵ *Japetus Steenstrup*: Geognostisk -geologisk Undersøgelse af Skovmoserne Vidnesdam- og Lillemose i det nordlige Sjælland, ledsaget af sammenlignende Bemærkninger, hentede fra Danmarks Skov-, Kjør- og Lyngmoser i Almindelighed. (Vidensk. Selsk. Skrifter 9 (1842), 17 f.).

1842). Mange år senere (1867) sendte Andresen⁴⁶) til professor Steenstrup en kasse med mosefundne knogler, som ”Tid efter anden [ere] leverede mig af Tørvegravere fra to Mosedrag mellem Taabel og Vestervig”. Også Japetus Steenstrups undersøgelser af *Martørven*⁴⁷) kunne Andresen supplere⁴⁸).

Atter og atter kommer det i de mange breve (1848 - 1867) til orde, hvor interesseret Andresen var i naturvidenskabelige spørgsmål, og hvor gerne han ville yde en selvstændig indsats, selvom han i høj grad savnede hjælpemidler. Ved juletid 1848, da Andresen havde ligget syg i flere måneder, skrev han⁴⁹) til professor Steenstrup, hvem han meddelte de ovenfor berørte oplysninger om martørven, og takkede for de tilsendte skrifter, deriblandt Japetus Steenstrups afhandling om hermafroditismen⁵⁰), der blev læst med betydelig interesse, ”men jeg havde Ønsket Planternes Kjønsforhold omstændeligere udviklet, da det især er disse, jeg interesserer mig for”. ”Jeg har”, fortsatte han, ”længe ønsket mig et godt Mikroskop . . . men da jeg er havnet saa langt fra Hovedstaden, som er mig i flere henseender et stort savn, er det aldrig skeet, fordi jeg ingen har havt i saa Henseende at henvende mig til og ikke veed Prisen derpaa”. Nu bad han så professor Japetus Steenstrup give nogle oplysninger om prisen på et mikroskop, ”ifald det ikke skulde overstige min Evne at købe mig et”. Andresen arbejdede længe med et ”*Chevalier's* mikroskop” og rådførte sig med Japetus Steenstrup om brugen deraf⁵¹). Det var dog et utilfredsstillende instrument; forstørrelsen var kun 150 gange, og der var også andre ulemper derved⁵²). Andresen henvendte sig derfor til botanikeren professor Lange og rådførte sig med denne om muligheden for at faa bedre mikroskop at arbejde med⁵³).

Naturiafgtagelser meddelte Andresen jævnligt Japetus Steenstrup, f. eks. om en fugl (*Sterna cantica*), som måske var ny for Danmarks fauna⁵⁴), om en sjælden fisk (med tegning deraf), opskullet på stranden ved Agger⁵⁵), om fund af krebsdyret *Apus concoloriformis*⁵⁶) og meget andet. *Insekter* ville han også studere, ”men jeg har ingen Insectologie, hvorefter jeg kan bestemme dem”⁵⁷). Også kendskab til *mineraler* ville han skaffe sig. Han bad derfor Japetus Steenstrup oplyse, om man i København kunde faa en systematisk Samling af Mineralier, og hvor meget det ville koste. Fra professor Forchhammer fik han tilsendt en samling museumsdubletter ”af de vigtigste Bjergarter

vi have her i Landet, med Undtagelse af Skrivekridtet og dets Flint”⁵⁸).

Men fremfor alt var det *klitten* og dens naturforhold, det blev Andresens livsopgave at udforske. I 1847 tilstod rentekammeret ham et rejses stipendium paa 600 rdl. for at kunne studere klitterne i Holland og flere andre steder⁵⁹), men paa grund af 3-års krigen samt svigtende helbred og anden modgang blev rejsen udsat i flere år. Leve skulle Andresen og hans familie også, og indtægterne var ikke store; at han i 1851 blev ”Kammerraad” hjalp ikke derpå. Så prøvede han at skaffe sig lidt penge ved at skrive populære bøger. En ”Lærebog i Regnekunst og Landmaaling for Bonden og andre Jordbrugere til selv at opmaale og optage Kort over deres Jorder” kom i 2. opl. 1844. I 1853 udgav Andresen en ”Naturbog for Bonden og Almueskoler. En kort og letfattelig Fremstilling af de vigtigste af Naturens Love, Kræfter og Begivenheder, med Oplysninger og Meddelelser om deres praktiske Nytte og Anvendelse i det borgerlige og daglige Liv”. I 1856 kom ”Urtebog for Bonden og Almueskoler”, hvis omstændelige titel opregner indholdet: ”En kort Vejledning til at kjende de vigtigste vildtvoxende og dyrkede Biplanter og Lægedoms urter, med deres Indsamling, Opbevaring og Anvendelse for Mennesker og Dyr. Med et Tillæg om Voxets Afsmeltning og Blegning, tilligemed Anviisning til at brygge en bedre og sundere Miød paa en billigere, mere tid- og brændselsbesparende Maade”. (Odense 1856).

Endelig kom i 1861 C. C. Andresens hovedarbejde ”*Om Klitformationen og Klittens Behandling og Bestyrelse*”. Et par små forarbejder skrev han i ”Tidsskrift for populære Fremstillinger af Naturvidenskaberne”^{60,61}).

I fortalen gjorde Andresen rede for de livsvilkår og arbejdsforhold, hvorunder bogen var blevet til. Ikke uden bitterhed skriver han om, hvordan han i 1840 blev midlertidigt antaget af rentekammeret til Aggerarbejdet, og hvordan årene gik under hæmmende arbejdsforhold. ”For at kunne virke efter Ønske havde det været en Nødvendighed for mig at have saa megen Jord, at jeg derpaa kunde holde et Par Heste. Paa Grund af min mislige Stilling turde jeg dog ikke indlade mig derpaa, og der stillede sig ogsaa andre Hindringer iveien”. ”Uden Formue har jeg ikke kunnet rutte med Penge, og dog har jeg ofte maattet give en Specie for at faae en Haandfuld Frø saaet, en Snees Planter plantede eller for at faae en eneste Plante til mit Herbarium o. s. v.”. Han tyngedes af ”den evige Uvished”, lammedes i sin virksomhed” og saaledes ere 20 af mine bedste Aar gaaede tabt for mig og dermed sandsynligviis hele mit Liv spildt”.

Efter disse tungsindige betragtninger gik Andresen saa i forordet til ”Klitformationen” over til at omtale sin *virksomhed* i klitvæsenets tjeneste. Hans syn derpå var ikke mindre mørkt. ”Ledet af det Ønske og Haab at kunne bringe vort Klitvæsen i bedre Orden, end det hidtil har været, og af Overbeviisningen om, at det ikke alene er muligt at ordne det paa en hensigtsmæssigere Maade, men

⁴⁶ Brev 29. august 1867 (Zoologisk Museums arkiv) og flere breve.

⁴⁷ *Japetus Steenstrup*: Om Martørven i det nordligste Jylland (Naturhistorisk Tidsskrift 2 (1839), 495 f.).

⁴⁸ Brev 20. decbr. 1848 (Zoologisk Museums arkiv).

⁴⁹ Brev 20. decbr. 1848 (Zoologisk Museums arkiv).

⁵⁰ *Japetus Steenstrup*: Undersøgelser over Hermaphroditismens Tilværelse i Naturen. Et naturhistorisk Forsøg (1845).

⁵¹ Brev 2. decbr. 1860 (Zoologisk Museums arkiv).

⁵² Brev 16. juni 1866 (Zoologisk Museums arkiv). I Botanisk Haves arkiv findes 20 breve fra Andresen til prof. Lange.

⁵³ Brev 16. juni 1866 (Zoologisk Museums arkiv). I Botanisk Haves arkiv findes 20 breve fra Andresen til prof. Lange.

⁵⁴ Brev 20. decbr. 1848 (Zoologisk Museums arkiv).

⁵⁵ Brev 21. febr. 1850 (Zoologisk Museums arkiv).

⁵⁶ Brev 24. juli 1858 (Zoologisk Museums arkiv).

⁵⁷ Brev 9. maj 1856 (Zoologisk Museums arkiv).

⁵⁸ Forchhammers Brev-Copi-Bog Nr. 3 (1854-1859), 137.

⁵⁹ Brev 28. juni 1847 til Forchhammer (Mineralogisk Museums arkiv, R a 4).

⁶⁰ C. C. Andresen: Om Landtungen mellem Vesterhavet og Limfjorden ved Agger (Ts. for popul. Fremstillinger 3 (1856).

⁶¹ C. C. Andresen: Om Klitformationen (sammesteds 5 1858).

ogsaa at bringe det saa vidt, at Klitten i Løbet af endeel Aar vil være aldeles bevoxet, saa at en videre Dæmpning bliver overflødig, har jeg indsendt flere Forslag til Autoriteterne". Men: "mine Forslag og Beretninger om Klittens Tilstand have imidlertid hidtil været uden Frugt, og da jeg tilmed for endel Aar tilbage ved mundtlig Samtale i Indenrigsministeriet erfarede, at der ikke kunde tilstaaes mig 50 Rdlr. aarligt til nogle Aar til Plantningsforsøg i Klitten, og jeg havde erfarede, at jeg med 20 Rdlr. ikke kunde naae, hvad jeg ønskede, saa nødtes jeg til tildels at indskrænke min Virksomhed til, hvad Pligt bød mig, thi Meget havde jeg ikke at offere". Sådan betragtede Andresen selv forholdene, set med en skuffet og til sortsyn tilbøjelig mands øjne. Men let har hans vej under alle omstændigheder ikke været. "Men maatte jeg ved det lidet, jeg har udrettet, have aabnet Veien for andre, mere heldigt stillede, for at naae det Maal, som jeg har sigtet til: en grundig Kundskab om Klittens Fortid og Nutid, om dens Beskaffenhed og Bestanddele, dens Vegetation og Dyreliv og dens hensigtsmæssige Dæmpning, saa at den engang maatte blive forsynet med et fast og varigt Dække, hvormed den kunde udslettes af Klitternes Række, saa vilde min Umage dog ikke ganske være spildt", slutter Andresen forordet, som han skrev i Tåbel den 14. december 1860, medens decembernørke og barske forhold, sorger og skuffelser fyldte hans i forvejen altid tunge sind med bitterhed og modløshed. Den 3. august 1861 sendte han professor Forchhammer et eksemplar af den nu færdigtrykte bog. Han "beder Hr. Konferentsraaden velvilligt at modtage et Exemplar af min Bog om Klitformationen, som i disse dage er udkommet, og som jeg har bedet Forlæggeren at tilstille Dem. Jeg ved nok, at Bogen intet Værd har for Dem med Hensyn til Indholdet, og jeg er ingenlunde tilfreds med den, men min forquaklede Stilling og svagelige Helbred har lammet min Virksomhed, saa at jeg kun har kunnet præstere lidet af, hvad jeg i Fortiden tænkte mig"; han ventede at komme til "i nogen Tid at henslæbe Livet under slette Kaar, hvortil der er mest Udsigt . . . Mit Bryst er jo ikke godt, dog bedre, end det har været".

Med lignende tungsindige ord⁶²) ledsagede Andresen et eksemplar af "Klitformationen", som han sendte professor Japetus Steenstrup med tak for den velvilje, denne altid havde vist ham. "Min Stilling er nu engang bleven forquaklet; derfor har jeg ikke kunnet virke efter Ønske, og min Helbred har ogsaa meget hindret mig deri; jeg har som Følge deraf kun udrettet lidt, og længe varer det vel ikke, før jeg bukker under for Skjebnen".

C. C. Andresen levede dog endnu en halv snes år (til maj 1870) og overlevede således sin ven professor

Forchhammer, der døde d. 14. december 1865.

"Klitformationen" er en bog på ca. 400 sider og karakteriseres af den danske botaniks historiker, *Carl Christensen*⁶³) som "den i lange Tider bedste og mest udførlige Skildring af Klittens Plantesamfund". "Af flere af de vigtigste Klitplanter (Klittag, Marehalm, Sandstar, Havtorn m. f. l.) giver han helt igennem originale og tildels meget udførlige morfologisk-biologiske Beskrivelser". I det hele taget var C. C. Andresen i høj grad biologisk indstillet, og det på en tid, da dette ikke var almindeligt. Han undersøgte klitplanternes frø med hensyn til spiring, flydeevne i vand o. s. v., og han søgte på enhver måde at skaffe klitplanternes praktiske udnyttelsesmuligheder oplyst. Således skrev han (28. juni 1847) til professor Forchhammer⁶⁴), at han havde prøvet at bage brød af "Klittag" (Hjelme, *Psamma arenaria*). "Melet vilde vanskeligt lade sig ælte, Brødet er meget mørkt og har en meget ubehagelig bitter Smag . . . man skulde være udrustet med en overordentlig stærk Appetit, og formodentlig ogsaa Mave, for at nyde det". I "Klitvegetationen" kommer Andresen tilbage til dette Klittagbrød og er her lidt mere afdæmpet i sin dom. "Bart smagte det mindre godt, men med smør paa kunde det vel lade sig spise. Skorpen smagte endog ret godt". Der kunne altså virkelig bages brød af klittens "korn"; "men om det er sundt som Menneskeføde, eller om det kunde lønne sig at dyrke Planten, tør jeg ikke afgøre maaske kunde Klittagbrødet benyttes i Misvæxtaar", slutter Andresen.

Henimod slutningen af Agger-tiden fik sandflugtskommissæren besøg af professor *Japetus Steenstrup* og var rørende taknemmelig derfor. "Deres Besøg hos mig var den største Glæde, jeg i mange Tider har nydt", skriver han⁶⁵), "og jeg takker Dem ret hjerteligt derfor, kun beklager jeg, at det var saa kort, og Overraskelsen og Glæden var saa stor, at jeg ikke ret kunde fatte mig . . . skulde jeg bo her [i Tåbel] til næste Aar, kom da og besøg mig rigtigt, og bliv hos mig dog idetmindste et Par Dage". (Undertegnet "Hr. Etatsraadens stedse meget forbundne og hengivne C. C. Andresen").

Der var ikke et års aldersforskel på de to mænd, der mødtes i Tåbel i sommeren 1867; i begyndelsen af 50'erne var de begge, og hver på sin måde kunne de se tilbage på et liv med mange kampe. *Andresen* var i opbrud fra Agger, syg og forknyt, og *Japetus Steenstrup* var midt i stridigheder og modstand i den københavnske videnskabelige verden, som han tænkte på at forlade⁶⁶). Således havde hver sit. Om de nogsinde senere mødtes, tier efterretningerne om, men *Japetus Steenstrup* overlevede C. C. Andresen.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1958, side 355-377)

⁶² Brev 3. august 1861 (Zoologisk Museums arkiv).

⁶³ *Carl Christensen*: Den danske Botaniks Historie I (1924-1926), 497, 452.

⁶⁴ Mineralogisk Museums arkiv (R a 4).

⁶⁵ Brev 29. aug. 1867 til *Japetus Steenstrup* (Zoologisk Museums arkiv).

⁶⁶ *Ragnar Spärck*: *Japetus Steenstrup* (1948), 73.